

My Hellsing, *Hovpolitik: Hedvig Elisabeth Charlotte som politisk aktör vid det gustavianska hovet*, Örebro Studies in History 14 (Örebro: Örebro universitet, 2013). 148 + 94 s.

Gestaltningen av det politiska livet vid det gustavianska hovet i hertiginnan Hedvig Elisabeth Charlottes skrifter är det ambitiösa ämne som My Hellsing valt för sin doktorsavhandling i historia, framlagd vid universitetet i Örebro hösten 2013. Avhandlingen är, ovanligt nog, en sammanläggningsavhandling bestående av fem artiklar på sammanlagt 94 sidor och en kappa omfattande 84 sidor svensk löpande text, 29 sidor franskt sammandrag och de sedvanliga bilagorna som litteraturförteckning, släktträd och dyligt.

Kronologiskt är studien mer avgränsad än vad titeln låter förstå; författaren preciserar att hon valt att fokusera på "åren kring 1790". Det oaktat behandlar ett par av artiklarna sent 1770- och tidigt 1780-tal. Perioden efter 1792 har Hellsing valt att förbigå i denna studie, trots att den kunde ha varit av intresse och kunde ha gett ett annat resultat, vilket författaren också varit medveten om. Hellsings källor är hertiginnans dagböcker och brev, men framför allt är det breven och biljetterna till friherrinnan Jeanna von Lantingshausen som utgjort incitamentet för avhandlingen. Källmaterialet beskrivs som fascinerande, och det förefaller uppenbart att

det hade kunnat erbjuda stoff för en mer omfattande undersökning.

I kombination med det valda temat är avhandlingens format inte helt oproblematiskt. Om näraliggande ämnen – det politiska livet, kungamakten, aristokratin och elitens kvinnor i 1700-talets Sverige – har under det senaste årtiondet utkommit så många omfattande monografier att Hellsings avhandling ofrånkomligen kommer att ställas i relation till dessa och jämföras med dem, med desto större orsak som några av dem också återkommer i avhandlingens hänvisningar. Sammanläggningsformatet är därför ett vågat, för att inte säga riskabelt, drag eftersom en traditionell monografi eventuellt hade kunnat ge resultaten en större tyngd och analysen en djupare dimension.

Hellsings avhandling saknar varken originalitet eller förtjänster. Den lyfter fram en kvinnlig politisk aktör, som många berört men få gått på djupet med. Vad är då nytt i denna studie? Vilken är "hovets" relevans och betydelse i ett bredare historiografiskt sammanhang?

Metodologiskt har studien snävt avgränsats. Hellsing har låtit sig inspireras av tidigare forskning om hovsamhället, men framför allt utgår hon från Elaine Chalus begrepp *social politics* och fyra stadier av kvinnligt politiskt aktörskap. På basis av Chalus teoriram myntar Hellsing det egna uttrycket "hovpolitik". Även genusforskning har påverkat Hellsings forsk-

ning, men detta perspektiv är mindre pregnant och karakteriserar framför allt ett par av artiklarna.

I inledningen till kappan demonstrerar Hellsing en rätt så bred insikt i relevant forskningslitteratur, såväl nordisk, anglosaxisk, fransk som tysk. En riklig mängd namn refereras här, men dialogen med tidigare forskning försvinner därefter nästan helt, med undantag för Elaine Chalus modeller för aktörskap. Jag hade gärna sett att Hellsing lyft fram det egna arbetets nyhetsvärde genom en mer explicit diskussion med tidigare studier genom hela avhandlingen. Vissa centrala definitioner hade även kunnat vila på en stadigare bas; exempelvis finns det internationellt bättre kända verk för definitionen av "elit" än den i sig stimulerande svenska antologin *Med börd, svärd och pengar* (red. Gudrun Andersson *et alii*, 2003). Jag saknar en dialog med mer övergripande historiska teori-konstruktioner och paradig; i jämförelse med exempelvis Antoine Liltis förebildliga *Le monde des salons* (2005), som tar tydligt avstamp i en debatt, eller andra av författaren citerade verk, är den historiografiska debatten hos Hellsing rätt lågmäld. Det kan här parentetiskt påpekas att termen "krets", som Hellsing gärna använder, inte är ny utan har förekommit i bland annat såväl Liltis ovannämnda som undertecknads monografi *Vänskap och makt* (2005).

Hellsings huvudsakliga argument är att den politiska aktiviteten vid hovet var sammanvävd med det sociala livet och att den därför involverade inte bara män utan i hög grad också kvinnor. Detta framkommer tydligt i Hellsings samtliga delstudier, även om det förblir något oklart huruvida de fem artiklarna från början skrivits i avsikt att ingå i en avhandling eller om beslutet att disputerar på en artikelavhandling fattats i ett senare skede.

Den första av artiklarna, som alla har något löst hållna rubriker, är "Hertiginnan och hovpolitiken" (15 s.), som drar tämligen långtgående slutsatser på ett ännu ganska smalt underlag. Artikeln behandlar den informella

maktutövningen vid hovet, hertiginnans värdinneroll, nätverk och relationer samt hennes kontakter till den diplomatiska kåren. Av alla artiklar är det denna som retoriskt sett står närmast kappan.

I den andra artikeln, "Hertiginnan, hovet och staden i det gustavianska Stockholm" undersöks maktens rumslighet och umgängesformerna som politisk aktivitet. Denna artikel är den bästa i samlingen, och kanske också den mest självständiga. Texten är klar, djuplodande och ambitiös. Artikeln erbjuder inspirerande reflektioner kring förhållandet mellan umgänges- och nöjesliv, representationsplikt, monarkins legitimitet och politik i bred betydelse, med särskild fokus på bland annat hertiginnans teaterbesök och promenader. Här framträder också en naturlig dialog med tidigare forskning, däribland Karin Sennefeldts analys av den politiska umgängeskulturen i Stockholm.

Hellsings tredje artikel, "Honnête män, kunglig impotens och italienska seder" behandlar hertiginnans syn på män och manligheten. Studien är intressant och relevant, med några originella exempel. Här framträder oron för monarkins värdighet som ett element i hertiginnans politiska tänkande. Ett par till denna artikel utgörs av den fjärde artikeln, "Libertinage féminin", som även den behandlar sexualitet, närmare bestämt den aristokratiska kvinnans sexuella frihet. Förhållandet till hovpolitiken kan dock här synas avlägset. Franskan löper i denna artikel mindre naturligt än i den sista, "La duchesse Charlotte, journaliste à la cour de Suède", som i sin tur är ett genomträngande porträtt av hertiginnan som politisk skribent. Denna sista text präglas mindre av en viss akademisk jargong än de andra och är också mycket elegant utformad.

Hellsing lyckas i avhandlingens kappa väl knyta ihop de något disparata artiklarna. Analysen utmynnar i ett strukturerande av hertiginnans politiska resurser och agerande

i vad Hellsing kallar hovpolitikens sex sfärer: hovstaten, den kungliga sfären, societetslivet, äktenskapet, den Fersenska kretsen och den intima kvinnliga vänskapskretsen. Det är klart och redigt, men den fördjupade analysen känns ändå något halvfärdig och intellektuellt lättsmält i förhållande till ämnets potential. Den akademiska läsaren störs av en viss ytlighet i argumenteringen, som på grund av formatet också innehåller både upprepningar och överpedagogiska förenklingar och schematiseringar.

En fråga som återkommer i avhandlingen är den om den aristokratiska kvinnans ekonomiska och politiska autonomi. Då Hellsing skriver om hovfröknar och hovmästarinnor tangerar hon kvinnors utövande av ämbete. Här kommer hon anmärkningsvärt nära bland annat Johanna Ilmakunnas och Jessica Parland-von Essens arbeten. Hellsing spinner vidare på deras rön och understryker i slutsatserna för undersökningen att en högdlig kvinna kunde spela en ännu självständigare roll än vad som tidigare påvisats. Man kunde fråga sig i vilken mån detta resultat går att generalisera och huruvida inte hertiginnan genom sin position, men också genom andra, politiska och personliga omständigheter, utgjorde ett unikt fall. Vad är, med andra ord, specifikt för hertiginnan i jämförelse med högdliga men icke-kungliga adelsdamer? Var hertiginnan en exceptionell kvinna, eller är hennes skrifter en exceptionell källa? Finns det europeiska motsvarigheter som hon kunde jämföras med?

Hellsings avhandling pekar på intressanta artikulationer mellan "hovpolitik" och de arenor som undersökts av den traditionella politiska historien. Vid sidan om tesen gällande den adliga kvinnans politiska inflytande är det denna nya förståelse av politiken som ger avhandlingen dess relevans. Politikens natur kunde därför ha begrundats mer djupgående i kappan, som på basis av en trots allt begränsad undersökning gör anspråk på att komplettera den politiska historien och den politiska idé-

historiens frågeställningar och teorier. Även om Hellsing uttrycker sig med stor säkerhet finns det just här svagheter i resonemangen. Exempelvis är det sätt på vilket hon använder begreppen 'absolutism' och 'enväld' inte helt övertygande. På sidorna s. 56–57 beskrivs det gustavianska enväldet, och det nämns att kungen hade rätt att börja krig och ge lagförslag åt ständerna, men det framgår inte huruvida det är tiden före eller efter Förenings- och säkerhetsakten som avses, utan det tas för givet att läsaren inser hur författaren menar. Jag ställer mig också lätt frågande till hävdandet på s. 95 att "hovpolitiken" förutsätter ett absolutistiskt styrelseskick; hovets betydelse som politisk arena var nog stor i Sverige även före våren 1789.

Vidare då det gäller begreppen är det missvisande att för enväldets Frankrike tala om ett "parlament" som inte sammankallades (s. 56). Där fanns en ständerförsamling som inte sammanträdde mellan 1615 och 1789, men det som i Frankrike gick under namnet parlament var appellationsdomstolarna med rätt att registrera lagar och vars ledamöter – presidenter, domare, advokater – framställde sig själva som nationens representanter i likhet med medlemmarna av det brittiska parlamentet. Jag är inte heller övertygad av parallellen (s. 58 samt artikel V, s. 15) mellan hertiginnans politiska ideal av *monarchia pura*, styrd av en upplyst elit och en sällan sammankallad riksdag, och den konstitutionella monarkin i Frankrike efter 1791. Även om den lagstiftande nationalförsamlingen valdes av en elit var det en permanent institution, vars legitimitet vilade på den suveräna nationens och folkets vilja och inte enbart på ett samhällsfördrag mellan härskare och undersåtar. Den "*puissance intermédiaire*" som nämns i citatet i artikel V var inte heller revolutionär till sitt ursprung utan ett traditionellt begrepp i de aristokratiska politiska idealen såsom de uttryckts av bland annat Montesquieu, som också hertiginnan enligt Hellsing var förtrogen med.

My Helsing har ett elegant och ledigt språk. Ställvis saknar man mer skärpa, djup och nyans i definitionerna av begrepp, liksom även i själva analysen. Gällande språket bör det påpekas att så gott som alla citat i avhandlingen är översatta från franskan, som helt dominerar källorna. I sitt källkritiska avsnitt, som är rätt så deskriptivt till sin karaktär, kommenterar Helsing emellertid inte hur översättningarna gjorts. Man undrar varför, ty översättningarna är ställvis långt från exakta. Någon gång har ord utelämnats (artikel II, s. 112), ibland har centrala begrepp översatts rakt av utan att problematiseras trots att detta hade kunnat ge resonemanget ytterligare en dimension. Ett exempel på hur sådant med fördel kan göras är diskussionen på s. 46–47 angående termen *journal*.

Att översätta är inte bara att automatiskt ge en svensk eller annan version; det innebär också begreppsmässiga förskjutningar som översättaren bör vara medveten om och uppmärksamma läsaren på, i fall det gäller citat som analyseras i en vetenskaplig text. Kanhända i strävan att finna en elegant motsvarighet hänvisar definitionen av ordet "krets" (*cercle*) i den franska sammanfattningen överraskande nog till en annan auktoritet (*Trésor de la langue française*) än den svenska texten, som endast hänvisar till SAOB. Detta sker åter utan problematisering. Varför har inte själva huvudtexten, eller åtminstone det källkritiska avsnittet, försetts med ett resonemang kring eventuella skillnader eller likheter mellan de svenska och de franska begreppen?

De enskilda artiklarna visar på god förmåga att bedriva självständig forskning och presentera resultat på ett tilltalande sätt. Slutsatserna är klara och tydliga, men de hade fått större tyngd genom att perspektivet öppnats en aning och forskningsresultatens betydelse bedömts i ett större sammanhang, som nått utanför de aristokratiska sfärerna och det svenska hovets politiska praktiker. Exempelvis artikeln om "Hertiginnan, hovet och staden"

påvisar tydligt att Helsing har förmåga att anknyta till större sociala, politiska och kulturella kontexter. Då ämnet är fascinerande, källmaterialet rikligt och författaren framträder som en stilistiskt säker, effektiv och ambitiös skribent får man hoppas att hon tålmodigt fortsätter på de spår hon i avhandlingen dragit upp, för det finns en hel del kvar att utforska.

Charlotta Wolff

Tommi Kakko, *Failures by Design: The Transparent Author in English Satire from Marprelate to Pope*, Acta Universitatis Tamperensis 1821 (Tampere: Tampere University Press, 2013). 282 pp.

If any single literary genre or mode can ever be said to characterise a historical period, satire is arguably the one that defines the age in English literature stretching from the middle of the seventeenth century till the 1750s. A glance in most literary anthologies will testify that this era saw the publication of some of the most memorable (if not greatest) satires ever written. For any student of satire, this century must necessarily be of particular interest.

Tommi Kakko is a scholar with precisely such an interest and his doctoral dissertation *Failures by Design: The Transparent Author in English Satire from Marprelate to Pope* sets out to increase our understanding of satires written largely during this period. I say 'largely' because Kakko emphasises the importance of looking back to an earlier period in English literature to get a more complete picture of a satiric tradition which culminated in the first half of the eighteenth century. The thesis begins in the Renaissance with the Marprelate Controversy, a discussion which also focuses on the satires of Thomas Nashe (Chapter 2). It then proceeds chronologically dedicating a chapter each to some of the most significant